

RELIGIÓ A EUROPA I A AMÈRICA LLATINA

A PARTIR D'UN PLEBISCIT SUÍS SOBRE LA CONSTRUCCIÓ DE MINARETS

PAULO SUESS

São Paulo, SP, Brasil

Suïssa és famosa pel secret dels seus bancs i per la precisió dels seus rellotges. Fa ben poc, amb els seus 7,7 milions d'habitants, ha cridat l'atenció mundial, no pas per cap escàndol bancari o per l'endarreriment d'algun rellotge seu, sinó per un plebiscit sobre la construcció de minarets (29-11-2009). Minaret és la torre de la mesquita, des de la qual el muetzí crida els fidels musulmans a l'oració. La gran majoria dels prop de 350.000 musulmans suïssos són emigrants de l'antiga Iugoslàvia i de Turquia, i de les més de 100 mesquites que hi ha a Suïssa, només 4 tenen minaret. Doncs bé, el 57,7% dels electors van votar a favor de la prohibició de construir minarets.

Estudis d'opinió han mostrat que en altres països europeus el resultat de la consulta hagués estat semblant. O sigui, el que va passar a Suïssa no representa un comportament aïllat. Ignorància i intolerància, que confonen l'Islam amb Al Qaeda i els talibans, es van sumar a la por d'una islamització del país, a la pèrdua de la identitat cultural i de la laïcitat política. Per motius diferents, el govern suís, el Vaticà, les esglésies evangèliques i els bisbes catòlics, sectors de la població civil i de partits polítics d'esquerra, es varen expressar a favor de la construcció de nous minarets. Fou en va. Les institucions polítiques, religioses i civils, amb els seus comunicats d'opinió políticament correctes, han perdut el contacte amb el poble.

Davant l'Islam i altres religions no cristianes, els senyals emesos pel sector hegemònic de l'Església Catòlica gairebé sempre ha estat ambivalent. Encara recordem la polèmica conferència de Benet XVI, a la universitat de Regensburg (12-9-2006). Recordem també el discurs d'obertura de la V Conferència General del CELAM, a Aparecida (13-5-2006), en què el papa va afirmar que la conquesta d'Amèrica va dur als pobles indígenes el "Déu desconegut", i que l'anunci de l'Evangeli "no va suposar, en cap moment, una alienació de les cultures precolombines, ni va ser la imposició d'una cultura estranya". En tots dos casos, per apagar el foc provocat, va fer falta més aigua que no pas per batejar els pocs neòfits que encara volen

acollir el misteri. Per parlar de violència i intolerància, a l'Europa cristiana de qualsevol denominació no li cal cercar en les aigües tèrboles d'altres religions.

Els minarets mostren canvis en les societats europees deguts a l'emigració de persones que arriben d'altres cultures i regions cercant feina, i que estan disposades a viure la integració en la societat acollidora, sense assimilació cultural ni religiosa. Convidar treballadors o permetre l'emigració dintre de la Unió Europea, no és pas com importar màquines. Les persones emigren amb les seves cultures i les seves religions, que són visibles, i els permeten viure la seva identitat.

Suïssa és un país petit d'Europa, i Europa és una regió petita del planeta Terra. Però, en un món globalitzat, les idees, les economies i els processos organitzatius han perdut la seva territorialitat. El món nord-atlàntic continua dominant les economies i les ideologies mundials. L'Església Catòlica controla les seves esglésies d'Àsia, Àfrica i Amèrica Llatina segons patrons culturals europeus. Això ha produït una homogeneïtat teològica, ministerial i administrativa de seminaris, parròquies i litúrgies. Alhora, en nivells considerats secundaris, hi ha nínxols culturals de gran diversitat, i relacions interreligioses amigables. No són pas el resultat de l'explotació de la mà d'obra d'immigrants, sinó la mateixa convivència colonial que va produir un intercanvi permanent entre religions indígenes, afroamericanes i cristianismes. Juntament amb les noves religions i confessions d'emigrants, i amb la secularització i la urbanització, varen deconstruir la imatge de la homogeneïtat del continent catòlic.

Avui, a la majoria dels països llatinoamericans, amb els seus 4 milions de musulmans, o al Brasil, on n'hi ha un milió, seria impossible pensar en un plebiscit victoriós contra la construcció de minarets o res semblant. El poble llatinoamericà ha incorporat com a hàbit constitucional de la seva vida el "joc de cintura", que és una forma de tolerància *ligh*t, que no es pronuncia sobre la veritat o no veritat de la doctrina tolerada. La diferència amb Suïssa rau en la major

liberalitat del poble llatinoamericà, que va heretar dels indígenes i dels africans colonitzats l'alquímia de la seva supervivència. Sobreviure és un bon motiu per a la tolerància dels subalterns.

On hi ha vida humana, hi ha símbols. ¿Quants símbols religiosos aconsegueix suportar una societat secular sense abandonar el seu estatut laic, que en la societat plural és quelcom positiu, perquè garanteix la pau entre les religions, aquella pau que amenacen les religions hegemòniques? La tendència de la política cultural de l'Europa secularitzada i laica apunta a la progressiva prohibició dels símbols religiosos. El nom de "Déu" ja no consta en la Constitució de la Unió Europea, i només apareix en 5 de les Constitucions dels 27 estats membres. Per ordre judicial, ja han desaparegut creus i imatges religioses de les escoles i edificis públics a la majoria dels països. En els països pluriculturals i multireligiosos, ¿es pot considerar que un crucifix a la paret d'una escola o d'un edifici públic afavoreix una religió davant d'una altra? ¿Es pot prohibir el vel de les musulmanes que són professores de les escoles públiques?

Amb la mundialització, aquestes qüestions van arribar també als ports d'Amèrica Llatina. A Brasil, la qüestió de l'estatut públic dels símbols religiosos ha emergit no pas per una baralla entre minarets i torres de catedrals, sinó entre religió com a tal i laïcitat, entre vida pública i privada. El Consell Nacional de Justícia (CNJ), en la seva sessió del 29 de maig del 2009 va desatendre quatre demandes de retirada de símbols religiosos de les dependències del Poder Judicial. El CNJ va al·legar que els crucifixos i altres objectes són símbols de la cultura brasilera, i no interfereixen en la imparcialitat de la Justícia. Ja el tercer Programa Nacional de Drets Humans, firmat pel president Lula el 21 de desembre de 2009, preveu, juntament a "mecanismes que assegurin el lliure exercici de les diverses pràctiques religioses", impedir "l'ostentació de símbols religiosos en establiments públics de la Unió". L'Estat brasiler no és confessional, però tampoc és ateu, com es pot deduir del preàmbul de la Constitució, que invoca desinhibidament la protecció de Déu. Es fa difícil diferenciar entre vida pública i religió privada; tal com mostra la proposta de la Procuradoria Regional dels Drets del Ciutadà de juliol del 2009, que proposa la retirada dels símbols religiosos dels locals d'accés ampli o d'atenció al públic, en els llocs públics federals de l'Estat de São

Paulo, sempre que es respecti la manifestació de la fe dels servidors públics a les seves taules i oficines. Segons aquesta proposta, el jutge pot posar una imatge de la Verge d'Aparecida a la seva taula de treball, però no es pot permetre que una imatge de Nostra Senyora de Guadalupe o una creu adorni el Tribunal de Justícia.

Els processos de racionalització cultural han produït el desencantament del món (Max Weber) i la diferenciació funcional de les antigues unitats familiars, pels processos de treball i organització, dividits en esferes de política, economia i dret. La religió s'ha convertit en una d'aquestes esferes, una entre d'altres, perdent la seva hegemonia (Emile Durkheim). Els dos processos, la racionalització com a desencantament i la diferenciació en esferes funcionals separades, han desallotjat la religió del seu tron.

A les societats europea i llatinoamericana modernes ha disminuït el conjunt de valors col·lectivament compartits, però cal un nucli de valors fonamentals per garantir la integració social dels ciutadans. Així, les religions han ressorgit amb noves configuracions en el món postsecular. Les religions tenen futur, perquè la transcendència –el seu camp propi–, que fa transcendir la dimensió pulsional, és una qualitat essencial de l'ésser humà. Tenen futur perquè, en el seu conjunt, en un món de contingències, relativismes i gaudi total, són capaces no només de dir –amb Freud i Lacan– que la limitació del gaudi funda la societat humana, sinó de traduir també aquesta limitació en "compensacions" a través d'imatges d'esperança, senyals de justícia i accions de solidaritat.

"Futur" i "limitació" apunten a noves formes d'esglésies i organització eclesial, capaces d'acollir l'alteritat sense perdre la pròpia identitat. El futur no vindrà pas de la limitació dels minarets ni de la de les teologies del Tercer Món. Vindrà de la prohibició de l'escàndol de la intolerància i de l'endarreriment de la fam. Per això, necessitem unir-nos en una "cadena productiva" de constructors de solidaritat i de pau, amb els sectors rebels i lúcids de Suïssa, del Vaticà i del món. Qui és incapaç de reconèixer l'estatut teològic del Continent Llatinoamericà, també serà incapaç de reconèixer el dit de Déu en la religió de l'Altre i en la construcció dels seus minarets. Els ciutadans que siguin incapaços d'acceptar els minarets dels fidels musulmans un dia es veuran obligats a acceptar els fusells dels infidels.